

УДК 330.341

РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ОЗНАК КЛАСИФІКАЦІЇ КЛАСТЕРІВ

Орловська Ю.В., д.е.н.

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

Бойко Т.Ю.

Західнодонбаський інститут МАУП

У статті досліджені підходи закордонних та вітчизняних вчених до класифікації кластерів за різними ознаками. Визначені позитивні та негативні аспекти представлених класифікаційних ознак. За результатами проведеного аналізу підходів вчених до класифікації кластерів представлена узагальнена класифікація регіональних кластерів, ознаки якої віддзеркалюють регіональний аспект групування таких господарських одиниць. Наведено характеристика певних регіональних кластерів за кожною класифікаційною групою. Визначені особливості їхнього функціонування та напрямки діяльності.

Ключеві слова: регіональні кластери, кластерні структури, кластерні об'єднання, ознаки класифікації кластерів, управлінська діяльність кластера, підприємницький кластер

The article explores approaches of foreign and domestic scientists to the classification of clusters of different grounds. Positive and negative aspects of presented classifications have been identified. Based on the analysis of approaches to the classification of clusters of scientists, classification of regional clusters has been generalized, the signs of which reflect the regional aspect of groupings such entities. The characteristic of certain regional clusters for each classification group has been presented. The features of their functioning and scope have been defined.

Keywords: regional cluster, cluster structures, cluster associations, signs of classification of clusters, administrative activity of cluster, enterprise cluster

Актуальність проблеми. Процес кластеризації економіки України, що відбувається в останні десятиріччя, реалізується через створення на території регіонів кластерних структур. Для кожного регіону України притаманні певні властивості розвитку економіки, тому при створенні кластерів важливо враховувати ці особливості, щоб забезпечити ефективність функціонування таких структур. В процесі розробки кластерної політики розвитку регіону необхідно чітко розуміти, які саме кластерні об'єднання доцільно розвивати на його території. На такий вибір впливає наявність узагальненої класифікації регіональних

кластерів за певними ознаками, які можуть віддзеркалити спрямованість економічного розвитку регіону. На сьогоднішній день існують різні підходи до вибору ознак класифікації кластерів взагалі, але не достатньо чітко в роботах науковців віддзеркалені ознаки класифікації саме регіональних кластерів, що ускладнює визначення кола таких структурних одиниць, які можна створювати в певному регіоні.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питанням класифікації кластерів присвячені роботи видатних вчених М. Портера, В.П. Третьяка, М.П. Войнаренка, Л.А. Рибчинської, В. Чевгановой, І. Брижань, А.І. Бірюкова, І.Г. Меньшениной, Л.М. Капустіной, Н.А. Мікули, І.П. Тулєєва, С.А. Маковецького, В.І. Дубницького, В.І. Захарченко, В.Н. Осипова. Але в роботах науковців не в достатній мірі приділено увагу класифікації саме регіональних кластерів, створення і розвиток яких забезпечить реалізацію програму кластерізації регіонів України.

Мета роботи: проаналізувати та узагальнити підходи різних вчених до класифікації регіональних кластерів з метою визначення ознак групування кластерних об'єднань з позиції регулювання управлінської діяльності в них.

Викладення основного матеріалу дослідження. За період становлення кластерної теорії розвитку економіки виникли різні підходи до класифікації кластерів як окремих суб'єктів господарювання. Разом з тим не існує єдиного підходу до класифікації регіональних кластерів, відсутні єдині критерії їхнього групування. Якщо М. Портер основою ідентифікації кластерів вважав тільки географічну або територіальну близькість [1, с. 54], то на сьогодні більшість дослідників схиляється до думки про велику різноманітність видів кластерів. Можна виокремити три основних підходи до класифікації видів кластерів:

- кластери з регіонально обмеженою формою економічної діяльності всередині родинних секторів, зазвичай прив'язані до тих або інших наукових установ (НДІ, університетам тощо);

- кластери з вертикальними виробничими зв'язками у вузьких сферах діяльності, утворені навколо головних фірм або мережі основних підприємств, що охоплюють процеси виробництва, поставки й збуту;

- галузеві кластери в різних видах виробництва з високим рівнем агрегації (наприклад, «хімічний кластер») або на ще більш високому рівні агрегації (наприклад, «аерокосмічний кластер») [2, с. 7-8; 3, с. 567-568].

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України запропонувало виділити чотири типи кластерів: виробничі (об'єднання авто-, судо- і авіабудівників), інноваційно - технологічні (географічно локалізовані компанії, зв'язані виробництвом інноваційної продукції), туристичні й транспортно-логістичні. Для їхнього розвитку міністерство пропонує використовувати інфраструктуру промислових парків, технопарків й «знижувати адміністративні бар'єри» [4].

Російський вчений, професор Третяк В.П. виділяє наступні критерії класифікації кластерів:

- за характером виникнення: стихійно створені кластери підприємств та навмисно створені кластери підприємств;
- по природі створення: реальні та помилкові кластери;
- по технологічним параметрам: кустарні, індустріальні, виробляючі традиційні товари й інтелектуальні або інноваційні [5].

Але, на нашу думку, така класифікація є недостатньо повною, тому що вона не відображає основні критерії за якими об'єднання кваліфікуються як кластер – а саме, прив'язку до конкретної території (регіону).

Українська вчена Рибчинська Л. А., спираючись на визначення кластерів, яке надано Войнаренко М.П., розглядає їхню класифікацію виділяючи два типи, а саме:

- галузеві кластери, для яких переважно властивою є відсутність чітких територіальних меж, їх діяльність може поширюватись далеко за межі регіону, країни;
- територіальні кластери, для яких, на відміну від галузевих, переважно характерною є наявність чітких меж кластера (район, регіон, країна, група країн) [6, с. 51].

При цьому автор виділяє наступні форми територіальних кластерів: ресурсні кластери (доступ до обмежених ресурсів); інноваційні кластери (доступ до новітніх технологій); інтелектуальні кластери (кращий кадровий потенціал, інформаційна інфраструктура) тощо. На нашу думку, такий спрощений підхід до класифікації кластерів не дає можливості узагальнити типи регіональних кластерів, які фактично створені і функціонують на території України та за її межами. Такий підхід до класифікації може спровокувати ситуацію, коли об'єднання суб'єктів господарювання неможливо буде віднести до того чи іншого типу кластерів, що не дозволить в майбутньому оцінити вплив його

господарської діяльності на розвиток певного регіону.

Українські вчені Чевганова В. та Брижань І. підкреслюють складність класифікації кластерів, що пов'язана з їхньою різноманітністю, і виділяють наступні критерії групування [7, с. 39 - 40]:

- за територіальним поділом праці (автори виділяють регіональні, національні та міжнародні кластери, що пов'язано з географічним місцезнаходженням учасників кластерного об'єднання);
- за галузевою належністю членів кластеру (автори виділяють галузеві та міжгалузеві кластери, що пояснюється відношенням учасників кластерного об'єднання до одної або різних галузей господарства);
- за своєю структурою (автори виділяють кластери створені на базі малих та середніх підприємств або створені навколо великих компаній та концернів, що обумовлено використанням різних моделей створення кластерів в Україні);
- за характером зв'язків (автори виділяють виробничі, науково-технічні та змішані, що обумовлено включенням до складу кластерного об'єднання науково-дослідницьких організацій, або навпаки, їх відсутністю);
- за кількістю членів кластеру (автори виділяють кластери з великою або з малою кількістю членів);
- за рівнем взаємодії між членами кластеру (автори виділяють кластери з регламентованими або несистемними відносинами між його членами).

Російський вчений Бірюков А.І. виділяє наступні критерії класифікації кластерів [8, с. 13]:

- ступінь однорідності (автор виділяє кластери, до складу яких входять підприємства зі спорідненим бізнесом і кластери, які об'єднують учасників різної сфери діяльності);
- ступінь організаційно-економічного взаємозв'язку (автор виділяє кластери, учасники якого мають єдиний технологічний зв'язок та орган управління і кластери, які об'єднують учасників, що конкурують між собою);
- ступінь участі центрів генерації інновацій (автор виділяє кластери, центром генерації інновацій якого виступають наукові та навчальні установи або університети, та кластери, які не мають у своєму складі центрів генерації інновацій);
- ступінь зрілості (автор виділяє кластери на стадії створення, діючі кластери та кластери на стадії розпаду);

- масштабу (національний, регіональний та галузевий кластери);
- спеціалізації (продуктовий кластер, діяльність якого спрямована на збільшення обсягів виробництва та продажу продукції учасників; технологічний кластер, діяльність якого сприяє реалізації нових технологій та методів організації виробництва; нетехнологічний кластер, предметом діяльності якого є впровадження нових фінансових інструментів, форм управління підприємств, форм маркетингу на навчання персоналу).

На нашу думку, критерії класифікації, які представлені Чевгановою В., Брижань І. та Бірюковим А.І., стосуються кластерів взагалі, але їхній набір недостатньо повний задля класифікації регіональних кластерів. Так, наприклад, представлена класифікація Бірюкова А.І. не віддзеркалює види кластерів за складом та кількістю учасників. Також за масштабом доцільно виділити міжнародні та транскордонні кластери. Тому в класифікацію Чевганової В. та Брижань І., на нашу думку доцільно внести деякі уточнення, а саме:

- в групу «за територіальним поділом праці» доцільно додати транскордонні кластери, які створюються на прикордонних територіях України;

- в групу «за характером зв'язків» доцільно віднести інноваційно-інтелектуальні кластери, які у своєму складі мають науково-технічні організації та навчальні заклади і сприяють розвитку нових технологій, інноваціям та підвищенню рівня освіти трудового капіталу;

- доцільно переглянути типізацію кластерів за ознакою «за своєю структурою», тому що в представленому групуванні відсутня категорія фізичних осіб – приватних підприємців, які потенційно можуть бути учасниками кластерного об'єднання.

Російські вчені Меньшенина І.Г. та Капустіна Л.М. в процесі дослідження кластероутворення в регіональній економіці Росії виділили два типи та сім ознак класифікації кластерів [9, с. 31-35]. Насамперед автори виділяють два типи кластерів: кластер виробництва товарів та кластер виробництва послуг, які можуть створюватись на базі підприємств різних галузей господарства. Визначені типи класифікуються на певні види за наступними ознаками: за механізмом формування (централізовані та ринкові); за кількістю учасників (малі, середні та великі); за територіальним охопленням (мікро кластер, регіональні та національні кластери); за рівнем розвитку (латентні, сильні, стійкі та потенційні);

за стадією розвитку (кластери на етапі зародження, кластери, які розвиваються, зрілі і трансформовані кластери); за орієнтацією на ринок (зовнішні та внутрішні); у залежності від політики держави (створені на «дирижистській» політиці або на ліберальній політиці держави).

Як бачимо, на відміну від проаналізованих вище класифікацій, Меньшенина І.Г. та Капустіна Л.М. врахували при групуванні кластерів такі ознаки, як державна політика та механізм формування. Але, на жаль, представлена класифікація російських вчених не враховує галузеву спрямованість та характер зв'язків учасників кластерного об'єднання, що є важливою ознакою при групуванні регіональних кластерів. Подібна класифікація кластерів представлена у звіті з науково-дослідницької роботи групи українських вчених на чолі Мікули Н.А. за темою «Розроблення методичних рекомендацій щодо виявлення транскордонних кластерів та кластерних ініціатив» [10]. На відміну від російських вчених, Мікула Н.А. з колегами на основі узагальнення світового досвіду функціонування кластерів запропонувала їхню класифікацію за різними ознаками, яку можна використати для класифікації транскордонних кластерів. Вона розширила групу кластерів за територіальною ознакою, включила до її складу транскордонні кластери. Також в окрему групу виділені кластери за результатами діяльності (кластери, що виробляють товари, або промислові кластери і кластери, що надають послуги). В свою чергу запропоновано розділити промислові кластери на індустріальні, що виробляють традиційні товари, та інтелектуальні, або інноваційні, що прагнуть створити принципово нове рішення поставлених перед об'єднанням завдань. Крім того, виділено в окрему групу кластери за характером зв'язків (виробничі, науково-технічні і змішані) [10, с. 11-12]. Але така група виділена і у Чевганової В. та Брижань І. і, як визначалось вище, потребує уточнення. Мікула Н.А. з колегами доповнила групу кластерів за ознакою «стадії життєвого циклу», відповідно до якої виділено в окремі групи кластери в процесі агломерації та кластери у стадії занепаду.

Проведений аналіз різних підходів до класифікації кластерів свідчить про їх різноманітність та неоднозначність. Такої ж думки дотримуються українські вчені Булеєв І.П. та Маковецький С.А., які підкреслюють, що кластери виникають майже у всіх галузях економіки, характеризуються різним рівнем інноваційності та технологічної досконалості, різними стратегіями

та перспективами розвитку. Тому, майже кожен кластер є унікальним та непохожим на інший, що ускладнює визначення чіткої типізації кластерних об'єднань [11]. Їхню думку підтримують українські вчені Дубницький В.І., Захарченко В.І., Осіпов В.Н. Вони вважають, що існує безліч різних типологій кластерів, що пояснюється більшим числом і неоднозначністю кластерних характеристик, які використовуються як класифікаційні ознаки. Так, кластери можна систематизувати за принципом присутності або відсутності в них певних учасників (наприклад, дослідницьких установ); відповідно до здійснюваного основного виду діяльності; характеристик мереж, що є учасниками кластеру; цілей учасників тощо [12, с. 191].

За результатами проведеного аналізу підходів різних вчених до класифікації кластерів можливо зробити висновок, що при дослідженні кластерного розвитку регіонів України відсутній єдиний підхід до класифікації саме регіональних кластерів. Тому, на підставі досвіду українських та закордонних вчених, вважаємо необхідним запропонувати уточнену класифікацію регіональних кластерів, що дозволить визначитись та відповісти на питання: які кластерні об'єднання доцільно створювати в том чи іншому регіоні; які створені регіональні кластери забезпечать максимальний рівень зростання соціально-економічного стану регіону; яким чином здійснювати регулювання управлінської діяльності кластеру з метою забезпечення більшого синергетичного ефекту.

Задля визначення різних видів регіональних кластерів, на нашу думку, доцільно спочатку виділити регіональний кластер в системі кластерів, враховуючи географічну близькість учасників кластерного об'єднання. Так, на думку Мікули Н.А., якої ми і дотримуємося, за критерієм територіального розподілу праці, кластери класифікуються на регіональні, міжрегіональні, транскордонні та міжнародні [10, с.11]. Надалі представимо ознаки класифікації саме регіональних кластерів, серед яких доцільно виділити: територіальну ознаку; за ступенем розвитку; за напрямком господарської діяльності кластера; галузеву ознаку; за складом учасників кластера. Визначені ознаки класифікації, на нашу думку, мають важливе значення задля вибору певних напрямів управлінської діяльності в регіональному кластері, які забезпечать його ефективну господарську діяльність. Наглядно класифікація регіональних кластерів за різними ознаками представлена на рис.1.

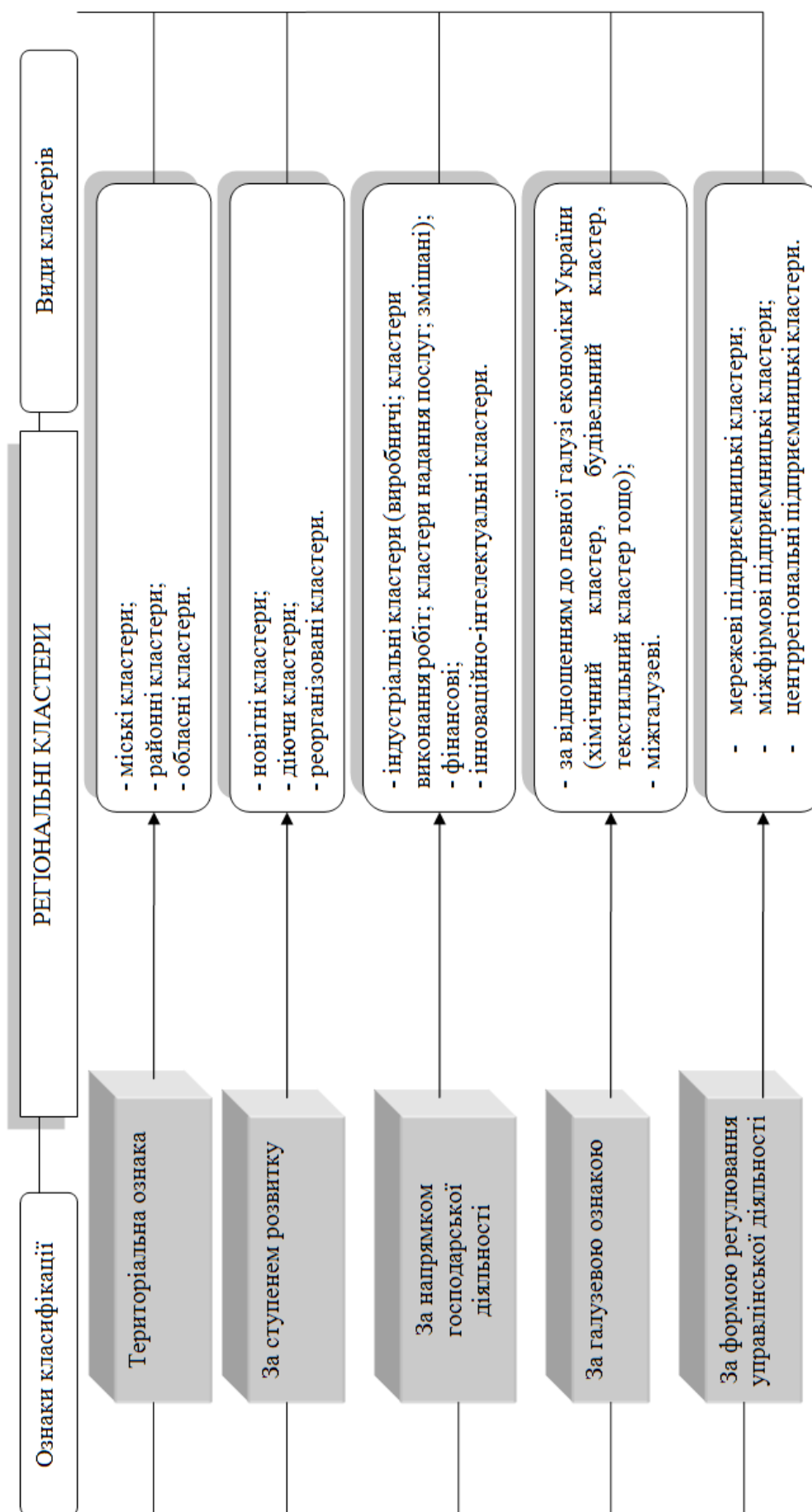

Рис. 1. Класифікація регіональних кластерів за різними ознаками

Розроблено авторами.

Зазначимо, що при класифікації регіональних кластерів доцільно виділити територіальну ознаку за якою кластерні об'єднання можуть формуватись у межах певного міста (міські кластери), району (районні кластери) або області (обласні кластери). При виборі політики управління регіональним кластером важливе значення набуває ступень розвитку такого об'єднання. Тому за такою класифікаційною ознакою доцільно виділити: новітні кластери, які знаходяться на стадії створення (оформлення договорів співпраці між учасниками кластеру, вибору координаційної ради та підписання договору з її головою, розробка бюджету кластеру та інші організаційні заходи); діючі кластери, які повністю реалізують власний потенціал після об'єднання учасників, отримуючи більшу додаткову вартість, ніж ту яку отримували кожен член кластеру окремо до об'єднання; реорганізовані кластери, які переживають процеси змін (зміна напрямків діяльності, перетворення в один або декілька нових кластерів, зміна каналів постачання та збуту продуктів та послуг тощо).

При організації управлінської діяльності в кластері важливе значення набуває напрямок його діяльності. Представлена класифікація за ознакою «напрямок господарської діяльності» ґрунтується на положеннях Господарського Кодексу України [13], який виокремлює такі види господарської діяльності: господарсько-торговельну діяльність, агентську діяльність, перевезення вантажів, капітальне будівництво, інноваційну діяльність, фінансове посередництво та комерційну концесію. Враховуючи вищесказане, за ознакою «напрямок господарської діяльності» доцільно виділити три групи регіональних кластерів, а саме:

- індустриальні кластери, які в свою чергу включають виробничі кластери, кластери виконання робіт, кластери надання послуг та змішані кластери;

- фінансові кластери;

- інноваційно-інтелектуальні кластери.

Індустриальні кластери включають чотири види кластерів, які відокремлені в окремі групи за різним результатом господарської діяльності. Тобто, результатом господарської діяльності виробничого кластеру є реалізована готова продукція або товар, кластеру виконання робіт – виконані роботи, кластеру надання послуг – надана послуга,

змішаного кластеру – і готова продукція або товар, і виконані роботи або надані послуги.

Ядром виробничого регіонального кластера є промислові та торговельні підприємства, які забезпечують виробництво та реалізацію продукції. Крім того в структуру виробничого регіонального кластеру повинні входити установи фінансової сфери діяльності (банки, страхові та інвестиційні компанії), які є джерелом фінансування кластеру, установи освіти, громадські організації та структури міської влади. Сукупність таких промислових підприємств, закладів освіти, фінансової сфери та влади дозволять більш ефективно використовувати вкладені кошти в виробництво та досягти значного економічного ефекту.

Кластери здійснення робіт спеціалізуються на виконанні робіт, які спрямовані на створення нових, реконструкцію, поточний ремонт або модернізацію існуючих матеріальних цінностей, які знаходяться у власності юридичних, фізичних осіб, громадських організацій та інших суб'єктів господарювання.

Кластери надання послуг спеціалізуються на виготовленні нематеріальних активів, які забезпечують матеріальні або духовні потреби індивідуальних і колективних споживачів. Підприємства-учасники кластеру, що надають послуги індустріального характеру, відрізняються великою різноманітністю, а саме перевезення пасажирів різними видами транспорту, послуги перукарні, спа-салонів, бані, телефонний зв'язок, розважальні послуги (бібліотеки, клуби, кінотеатри та ін.), послуги поштового зв'язку, посередницькі послуги (комісійні магазини, послуги зберігання, агентські, консультаційні та ін. послуги) та багато іншого.

В структуру кластерів виконання робіт та надання послуг крім учасників, щозаймаються основним напрямом діяльності, можуть входити й установи фінансової сфери, сфери науки, освіти та представників міського самоврядування.

Напрямом діяльності змішаних кластерів може бути і сфера виробництва готової продукції, і сфера торгівлі, і сфера здійснення робіт, і сфера надання послуг. Таким чином, в структурі змішаного кластера можуть бути представники учасників всіх трьох груп раніше охарактеризованих індустріальних кластерів.

Специфічним напрямом господарської діяльності є фінансова сфера,

тому в окремий вид доцільно виділити фінансові кластери, предметом діяльності яких є надання фінансових послуг. Роль ядра фінансового кластеру виконують фінансові установи (банки, страхові компанії, фінансові бюро тощо), навколо яких об'єднуються навчальні заклади освіти, громадські організації та органи виконавчої влади з метою розвитку та реалізації високоякісних фінансових послуг, що забезпечить попит споживачів з однієї сторони, та буде сприяти підвищенню ефективної діяльності фінансової сфери регіону, з іншої.

В сучасних умовах розвитку економіки важливе значення набуває розробка та впровадження нових, енергозберігаючих технологій, завдяки яким учасники ринку знижують власні виробничі витрати, що дозволяє збільшувати доходи, а надалі і прибутки, які необхідно використовувати на реалізацію певних соціальних регіональних програм. Тому, на нашу думку, доцільно виділити в окремий вид регіонального кластеру інноваційно-інтелектуальні кластери, які займаються розробкою інтелектуальної власності, а саме новітніх технологій, «ноу-хау» тощо. Ядром такого кластерного об'єднання стають науково-дослідницькі установи або навчальні заклади, які у співпраці з фінансовими установами, громадськими організаціями та органами місцевого самоврядування забезпечать впровадження як власних, так і державних інноваційних програм.

Для кожного регіону України притаманна та чи інша галузева направленість економічного розвитку, тому для класифікації регіональних кластерів важлива і галузева ознака. Наявність тих чи інших кластерів за регіональною ознакою дозволить більш ефективно здійснювати регулювання економічним розвитком певного регіону держави [14, с. 269]. У випадку, коли кластер формується за галузевим принципом, всі члени кластерів належать одній галузі, а при міжгалузевому - до складу кластера входять підприємства, що належать до різних галузей [10, с. 12].

Функціонування кластеру насамперед залежить від взаємозв'язків, які виникають між учасниками такого об'єднання. Фінансово-економічні відносини в кластері сприяють підвищенню конкурентоспроможності продукції, товарів, робіт, послуг як на регіональному ринку, так і за його межами. Такі взаємозв'язки значною мірою залежать від структури кластерного об'єднання. А. Маркусен виділяє чотири основних типа

структури кластерів, а саме [15, с. 301]: мережева (індустріальні округи); центру і спиць; сателітна; інституційна.

На ефективну діяльність кластерного об'єднання будь-якої структури значною мірою впливає рівень регулювання управлінської діяльності в ньому, який забезпечує створений механізм. Тому, на нашу думку, однією з ознак класифікації регіонального кластеру доцільно виділити «за формою регулювання управлінської діяльності», за якою розрізняються три види кластерів: мережеві підприємницькі кластери; міжфірмові підприємницькі кластери; центррегіональні підприємницькі кластери.

Мережеві підприємницькі кластери – це об'єднання, до складу яких входять юридичні та фізичні особи – представники малого бізнесу. Учасники мережевого підприємницького кластеру мають певні переваги в процесі господарської діяльності, які недоступні партнерам такого об'єднання, а саме: підбір кваліфікованих кадрів, низький рівень операційних витрат, культура гнучкості, довіра, кооперація, доступна місцева інфраструктура, доступ до спеціалізованих постачальників товарів та послуг. Така структура достатньо гнучка до змін в економічних процесах регіону. Всі учасники такого кластеру мають рівні права, взаємовідносини між учасниками регулюються виборчим органом, який створено у формі громадської організації або приватного підприємця, якщо його діяльність виходить за межі кластеру.

Міжфірмові підприємницькі кластери включають в свою структуру, насамперед, декілька підприємств крупного бізнесу, які мають власних постачальників та покупців. Менші фірми забезпечують кластерне об'єднання послугами додаткового постачання товарів, робіт, послуг. Фінансові і ділові зв'язки, в основному, забезпечують інтереси фірм-лідерів, що обґрунтовується домінантністю таких учасників на рівні регіону, тому в межах кластеру спостерігається достатньо високий рівень конкурентної боротьби між членами об'єднання. Така структура менш гнучка до змін кон'юнктури на ринку, тому регулювання управлінської діяльності такого кластеру забезпечує фірма-домінант (може змінюватись в процесі діяльності), а взаємовідносини серед учасників обмежуються процесом постачання та консультаційними послугами.

Центррегіональні кластери мають у власній структурі головне підприємство, яке стає «центральним штабом» регулювання всієї

діяльності об'єднання. Причому основні процеси виробництва і реалізації господарської діяльності учасників здійснюються в межах регіону, а забезпечення ресурсною базою та взаємозв'язки з постачальниками виходять за межі регіону. Регулювання управлінської діяльності забезпечує «центральне підприємство», на рішення якого впливають договірні відношення між учасниками кластеру.

Створення мережевих підприємницьких кластерів на регіональному рівні зумовлено тим, що в умовах особливостей становлення бізнесу в Україні, переходу до ринкових відносин та міжнародних стандартів особливе місце займає розвиток малого та середнього бізнесу. На сучасному етапі в Україні малий і середній бізнес є основою для формування середнього класу, активізує структурну перебудову, стає одною із важливіших передумов економічного росту та зниження соціальної напруги. Але в умовах жорстокої конкуренції, розвитку сучасних технологій, що швидко змінюються, підприємствам малого та середнього бізнесу досить складно виживати поодиночі, тому виникає потреба в формуванні специфічних об'єднань, які включають суб'єктів господарювання різного масштабу виробництва (малий та середній бізнес), організаційно–правових форм, галузевого спрямування, які об'єднують єдині плани та задачі щодо досягнення максимальної ефективності виробництва та отримання прибутку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Авторський підхід до класифікації регіональних кластерів дозволив виокремити групу підприємницьких кластерів, формування та розвиток яких є важливою складовою регіональної економіки. В умовах економічної та фінансової кризи в Україні кількість обсягів малого бізнесу збільшується лише за рахунок відкриття малих приватних підприємств особами, яких скоротили на підприємствах різних галузей господарства, у яких не вистачає власних коштів на становлення бізнесу. Єдиним рішенням проблеми є пільгове кредитування. Але криза в банківській сфері, погіршення фінансового становища банків, зниження платоспроможності населення та в наслідок відсутності попиту на ринку малому підприємництву не залишається можливостей для самостійного розвитку й успішного функціонування. Тому, на нашу думку, ефективним напрямком розвитку економіки України є створення та функціонування нових госпо-

дарських одиниць на регіональному рівні, які називаються «мережеві підприємницькими кластерами». При цьому, мережеві підприємницькі кластери можуть створюватись як на рівні області і району, так і на рівні міста. Запропоновані підходи до кластеризації регіональних кластерів дозволяють аналізувати та оцінювати розвиток таких кластерів в системі спільних та особливих рис тієї чи іншої класифікаційної групи.

СПИСОК ВИОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Портер М. Конкуренция /М. Портер. – СПб., — М., — Киев: Издат. дом «Вильямс», 2002. – 495с.
2. Василенко В. Н. К вопросу о классификации региональных экономических систем / В.Н. Василенко // Экономика и право. – 2006. – № 3. – С. 5 – 12.
3. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети [монографія] / за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007. - 820 с.
4. Непряхіна Н. Производителей соединят в кластер для реализации инновационных проектов [Электронный ресурс] / Н. Непряхіна // Коммерсант Украина - № 152 – 2008 – Режим доступа: <http://www.kommersant.ua/doc.html?DocID=1019143&IssueId=47000>
5. Третьяк В.П. Кластеры предприятий как форма квазиинтеграции / В.П. Третьяк [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.znanie.org/FLG/Tretyak/Prezen21_10.ppt
6. Рибчинська Л. А. Оцінка кластероутворюючого потенціалу регіону // Л. А. Рибчинська / Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – т.1, №6 – с.50-55
7. Чевганова В. Кластери та їх економічне значення / В.Чевганова, І.Брижань // Економіка України. – 2002. – №11. – С.35-41
8. Бирюков А.И. Формирование инновационных кластеров в высокотехнологических отраслях промышленности (на примере ОПК России): автореф. дис. на получение степени докт. эконом. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А.И. Бирюков – Москва, 2007. – 20с.
9. Меньшенина И. Г. Кластерообразование в региональной экономике : монография // И.Г. Меньшенина, Л. М. Капустина / Федер. агентство по образованию, Урал. гос. экон. ун-т. – Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. экон. ун-та, 2008. – 154 с.
10. Розроблення методичних рекомендацій щодо виявлення транскордонних кластерів та кластерних ініціатив [Електронний ресурс] / Н.А. Мікула, В.В. Демченко, І.В. Бакушевич, Є.Е. Матвєєв, І.Р. Тимечко та ін. // Звіт про науково-дослідну роботу інституту регіональних досліджень (ІРД НАНУ) – 2010. – 73с. - Режим доступа: <http://minregion.gov.ua>

11. Булеев И.П., Маковецкий С.А. Кластерные инициативы как основа формирования стратегии повышения конкурентоспособности региона [Электронный ресурс] // И.П. Булеев, С.А. Маковецкий - Режим доступа: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2009_27/Stati/6PDF.pdf
12. Дубницкий В.И. Экономический кластер как форма пространственной организации производительных сил старопромышленного региона / В.И. Дубницкий, В.И. Захарченко, В.Н. Осипов // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки. – 2011. – Вип. 2(32). – С. 181-192
13. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV зі змінами та доповненнями. – Режим доступа: <http://zakon1.rada.gov.ua>
14. Безугла В. О. Кластеризація економіки як фактор підвищення конкурентоспроможності регіону [Текст] / В. О. Безугла // Коммунальное хозяйство городов: науч. – техн. сб. – К.: Техніка, 2007. – Вып. 73. – С. 267 – 270. – (Серия «Экономические науки»). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://eprints.ksame.kharkov.ua/1839/>
15. Sticky places in slippery space: A typology of industrial districts [Текст] / Ann Markusen // Economic Geography. – 1996. – № 3. – P. 293–313.